

närpå dogmatisk betoning av "klassaspekterna" och onyanserade, schematiska karakteristiker av Litauen under mellankrigstiden.

Den roll, som litauer utomlands, i framför allt USA, spelat i litauisk politik som inspiratörer, pådrivare och sponsorer är något som det kan vara anledning att påminna sig också i dagens läge. Den nationella medvetenheten, viljan att överleva som självständig nation har – och det gäller samtliga tre baltiska stater – hämtat en del av sin styrka hos dem som lever i exil.

Sett ur ett nordiskt perspektiv startade massutflyttningen från Litauen, i likhet med den från Finland, relativt sent. Både Finland och Litauen hörde s.a.s. till de "nya" migrationsländerna i Östeuropa. Emigrationen från Finland har i forskningen oftast behandlats som en del av den nordiska emigrationen. Eidintas avhandling påminner på nytt om den gamla sanningen att ur ett finländskt perspektiv en jämförande forskning också kring migrationen från länderna vid Östersjön, de tidigare delarna av det ryska imperiet, vore motiverad och intressant.

Sune Jungar

Svenska Litteratursällskapet och Svenska Kulturfonden i ett föränderligt Finland

Olof Mustelin, *Forskning och vitterhet. Svenska Litteratursällskapet i Finland 1885–1985. Del II. Det andra halvseket*. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland 523:2. 352 s. Helsingfors 1986.

Forskning och vitterhet. Svenska Litteratursällskapet i Finland 1885–1985. Del III. Register. Sammanställt av Magnus Pettersson. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland 523:3. 315 s. Ekenäs 1989.

Frank Jernström, *För kultur och framtid. Svenska Kulturfonden 1908–1984*. Svenska Kulturfondens skrifter XIII. 159 s. Jakobstad 1987.

Levi Ulfvens, *Att förvalta och förkovra. Svenska Kulturfonden 1908–1984*. II. Svenska Kulturfondens skrifter XIV. 95 s. Jakobstad 1987.

Svenska Litteratursällskapet i Finland manifesterade sitt 50-årsjubileum på Runebergsdagen år 1935 i universitetets solennitetssal i Helsingfors så att dess karaktär av en fri samlingsrörelse på fosterländsk grund framhävdes som måhända aldrig förr eller senare. De äktfinska angreppen och de samtidigt uppseglande orosmolnen i Europa stärkte känslan av litteratursällskapet som ett värn, inte bara för svensk kultur i Finland, utan rentav för fosterlandets bestånd som rätts- och kulturstat. Den då nyvalde ordföranden Eirik Hornborg (1879–1965; ordf. 1934–47) manade i ett av sina mest suggestiva tal fram just dessa stämningar.

Olof Mustelin låter effektivt en beskrivning av denna fest inleda sin teckning av Svenska Litteratursällskapets andra halvsekel 1935–85. Även om festen stämningmässigt i mycket visar sig tillhöra det första halvseklet, var det naturligt för Torsten Steinby att avsluta sin behandling av litteratursällskapets historia 1885–1935 (rec. i HTF 1985 s. 477–482) med det något dramatiska valet av Hornborg till ordförande 1934.

50-årsjubileet år 1935 blev också litteratursällskapets sista som genuin medborgarrörelse. Nära 500 nya medlemmar inskrevs. Efter en nedgång under de föregående åren nådde man visserligen inte upp till toppsiffran 3 732 från år 1920, men ett antal kring 3 000 (exakt siffran synes ej föreligga) var imponerande nog ändå. Därefter sjönk antalet kontinuerligt och botten nåddes 1984 med blott 1 013 medlemmar, varefter aktiveringen i samband med sekeljubileet fick trenden att äntligen vända.

Siffrorna visar emellertid blott att Svenska Litteratursällskapets karaktär av en allmän förening av aktiva litteraturintresserade medlemmar ej längre ägde giltighet. Olof Mustelins uppgift i teckningen av sällskapets hävder under dess andra halvsekel 1935–85 blir att påvisa hur sällskapet ändå i andra avseenden mycket bättre än tidigare lyckades hävda sina ursprungliga uppgifter att – i enlighet med 1984 års lätt reviderade stadgar – ”samla, bearbeta och offentliggöra vittnesbörden om den svenska kulturens uppkomst och utveckling i Finland, främja inhemsk forskning rörande svenska språket och litteraturen, samt främja inhemsk litterär verksamhet på svenska medelst pris och understöd.”

Mustelin har valt att disponera behandlingen i fyra egentliga delar jämte en kort avslutning. I första delen behandlas vad man kunde kalla ”Litteratursällskapet och tiden”, sällskapets utveckling mot

bakgrunden av omvärldens förändringar. I del II följer litteratursällskapets egen interna historia med årsmöten, fester, medlemmar, styrelse, skrifter och pris. I tredje delen behandlas sällskapets nya ryggrad, den vetenskapliga verksamhet som är uppbyggd kring ett antal arkiv och nämnder under styrelsens överinseende. Avslutningsvis tecknas den ekonomiska förvaltningen jämte litteratursällskapets uppgifter i det förflutna och inför framtiden.

Uppläggningsen är ägnad att skapa klarhet och gör det lätt för läsaren att på nytt återkomma till boken, något som inte utan viss möda låter sig göras i Torsten Steinbys behandling av det första halvsektet i del I. Den spänst i behandlingen och analytiska skärpa Steinby förmådde ge i sin närkamp med särskilt de stora personligheterna inom sällskapets ledning infinner sig dock inte riktigt med Mustelins behandlingssätt. Orsaken är främst tidsperspektivet: Mustelin har själv suttit i styrelsen sedan år 1977 (och före det varit aktiv på andra plan), varför det är omöjligt att begära att han på samma sätt som Steinby skall gå sällskapets styrelseledamöter och forskare in på livet. Ett lysande undantag ges dock. Eirik Hornborg består ett pregnant porträtt, kryddat av citat ur dennes oefterhärmliga sätt att yttra sig som om varje fråga gällde mänsklighetens väl och ve. Bristen på närteckning av övriga centrala personer i sällskapets ledning kompenseras dock med väl valda citat ur deras olika anföranden i tal och protokoll, ofta avfattade med den briljans man kan förvänta av styrelsemedlemmar i ett litteratursällskap.

Mustelin låter också Hornborgs dramatiska avgång från ordförandeskapet framstå i sin samtidiga konsekvens och tragik. Hornborg, som envetet bekämpat totalitarismen och fascismen, kunde inte förlika sig med att modernismen segrade så totalt i just den finlandssvenska litteraturen. När han insåg vad klockan var slagen, drog han de yttersta konsekvenserna av styrelsens beslut att sent omsider tilldela Gunnar Björling ett pris år 1947.

Det framgår alltså att Mustelin — liksom Steinby i del I — inte försöker sopa konflikter inom och stormar kring litteratursällskapet under mattan. Mustelin tvärtom direkt hopar dem i bokens första del. Det beror på dispositionen, som inledningsvis tar fasta på bl.a. allt det klander som under decennierna efter kriget riktats mot sällskapet. Det är också den allvarligaste kritik som måste riktas mot uppläggningsen. Eftersom kronologin är sprängd tvingas läsaren i början finna sig i ett splittrat intryck av händelsernas placering i just tiden, med talrika hänvisningar framåt i texten. Sålunda omtalas på s. 95 ordföranden Hornborg ha avgått år 1947 "under omständigheter som kan kallas dramatiska", medan de verkliga orsakerna härtill rullas upp först 80 sidor senare i samband med behandlingen av sällskapets litterära pris. På samma sätt presenteras "1960-talet, de-

batternas årtionde" först enbart i sitt massmediala sammanhang, för att sedan konkretiseras ordentligt hundra sidor senare i behandlingen av pris och bokutgivning.

Uppläggningsen av arbetet leder å andra sidan till att den tålmodige läsaren efterhand känner objektet – Svenska Litteratursällskapet – allt bättre, när författaren börjar röra sig i allt snävare cirklar. Härtill bidrar inte minst Mustelins säkra språk- och stilkänsla. Trots att jubileumsboken på ett självklart sätt är skriven inifrån, lyckas författaren genom sin strama och klara stil skapa nödvändig distans till det objekt han ändå känner mycket väl, och uppenbart känner mycket för.

Det framträder tydligt i det 150 sidor långa kapitlet om själva sällskapet, lett av dess styrelse. För en traditionsbärande förening viktiga frågor som årsfesterna, ordförandenas hälsningsord, festföredragen m.m. får här egna analyser. T.o.m. årsfestsupéerna består en egen rubrik och behandlas intresseväckande, med glimten i ögat.

Det som ger liv åt "föreningsdelen" av boken är de interna uppgörelserna och den ständigt återkommande kritiken i dagspress och opinionstidskrifter mot sällskapets göranden och låtanden. Ätminstone för historiografen Mustelin är det fråga om välkomna fenomen: de vittnar om sällskapets samhälleliga betydelse, samtidigt som de möjliggör en analys av de kulturpolitiska strämningarna och förändringarna i Svenskfinland jämsides med den i sammanhanget obligatoriska behandlingen av styrelsens sammansättning och utdelningen av pris och belöningar. Johannes Salminens återkommande gissling av sällskapet under två decennier har här på ett tacknämligt sätt blivit historia. Överhuvud presterar Mustelin mycket värdefull grundforskning i sammanhanget och direkt påpekar att t.ex. sällskapets prisutdelningar vore "ett tacksamt tema för en specialundersökning".

En full förståelse av det behandlade förutsätter emellertid nog mycket goda insikter i finlandssvenskt kulturliv. Här måste inskjutas att den första genomläsningen av historieverket tedde sig snårig och svår, eftersom den tredje delen, *registret*, då ännu inte utkommit. Nu föreligger även den, sammanställd av sällskapets kanslichef Magnus Pettersson, och fyller just de krav Mustelin (och tidigare Steinby) tänkt sig i samband med sina otaliga hänvisningar härtill. Sällskapets egna skrifter utgör givetvis ryggraden i registret. Därtill förtecknas inte bara alla styrelsemedlemmar och fast anställda medarbetare, utan även alla kommissions- och nämndmedlemmar genom tiderna. För centrala ledamöter finns såväl alfabetiska som kronologiska förteckningar. Detsamma gäller pristagarna.

I den kritik som på 1960- och 1970-talen riktades mot sällskapet var

tanken ofta nog att dess verksamhet, och särskilt då styrelsens arbete, stagnerat. Samtidigt sågs emellertid sällskapet som en stark organisation, kapabel till något bättre.

Det var också ett avsevärt starkare sällskap som fick ta emot banners av kritikerna under debattdecennierna. I bokens tredje del kan Mustelin på 100 sidor beskriva hur sällskapets verksamhet fått fasta institutionella former, vilka möjliggjort långsiktig vetenskaplig forskning på ett sätt ingen kunde ana ännu i samband med 50-årsjubileet. Den enklaste formen varpå ny forskning initierats och organiserats är kommissionerna och nämnderna, till vilka experter (alltid ej ens medlemmar av sällskapet) knutits för att avlyfta styrelsen ansvaret för rent vetenskapliga specialuppgifter. Nämnderna uppstod ofta spontant och föga koordinerat.

Det här var dock mera fråga om en utvidgning och fastare koordinering av arbetet inom sällskapets gamla ram. Men så var ursprungligen också de viktigaste institutionella nyvinningarna Mustelin behandlar här, Folkkultursarkivet och Nämnden för samhällsforskning.

Folkkultursarkivet, tillkommet 1937, blev den institutionella fortsättningen på en tidigare livlig men föga samordnad verksamhet inom det vida fältet folkkulturen i vid mening utgjorde. Steinbys fängslande skildring i del I får här en fortsättning i samma klass, där idé- och lärdomshistorikern Mustelin kring behandlingen av Folkkultursarkivet bygger upp en helhetsbild av hur traditionsforskningen i vid mening fick en markant stark ställning i det gamla litteratursällskapet. Arkivet skulle ha "till uppgift att leda och främja en systematisk undersökning av det finlandssvenska bosättningsområdets folkkultur och folkspråk", en definition som visserligen var i samklang med Svenska Litteratursällskapets ursprungliga stadgar av år 1885, men som samtidigt å det kraftigaste markerade ett ställningstagande för tanken om den svenska kulturen i Finland såsom förankrad hos inbyggarna i ett entydigt uppfattat Svenskfinland. De stridigheter som förnams kring grundandet av Folkkultursarkivet berörde intressant nog inte alls detta ideologiska ställningstagande, så självklar hade uppfattningen blivit under trycket av språkstridens olika faser fram till 1935.

Upphovsman till själva namnet "Folkkultursarkivet" var den då unge magistern Olav Ahlbäck (1911–89), som sedan på ett synligt sätt ledde inte bara arkivet, utan även själva litteratursällskapet som ordförande 1954–66. Läsaren får följa Folkkultursarkivets långa väg från starten med små egna medel, sedan en fas med anknytning till universitetet för att lösa rumsfrågan, fram till en fullständig finansiering med statsmedel. Här finns i ett nötskal hemligheten bakom litteratursällskapets bevarade och förkovrade vetenskapliga styrka, trots

att medlemsantalet sjunkit till en tredjedel av dess högsta nivå. Även om Mustelin inte säger det, är det klart att Svenska Litteratursällskapet inte längre är en egentlig medborgarförening; som så många andra privata organisationer i vårt land har sällskapet organiskt knutits till staten och blivit – om ock ej en del därav – så i varje fall ett redskap för dess kulturpolitik. Systemet bygger emellertid på att sällskapets handlingsfrihet och framförallt rätt att ta nya initiativ bibehållits.

Att så också förblivit fallet visas av det sätt på vilket Nämnden för samhällsforskning, en sorts modern parallellföreteelse till Folkkultursarkivet, tillkom. Om det gamla svenska kulturarvet upplevdes hotat 1935, var det snarast den svenska samtiden och framtiden som föreföll osäker år 1963. Att initiativet till ett "Institut för finlands-svensk samhällsforskning", som är det nuvarande namnet på själva verksamhetspunkten, kanaliserades just genom Svenska Litteratursällskapet visar på betydelsen av institutioner med förtroende i såväl forskarsamhället som statsapparaten. På det här sättet fick sällskapet en ny kontaktyta till företrädarna för samhällsvetenskaperna, samtidigt som man i ett läge då kritiken haglade över styrelsen kunde peka på att man nog tog ansvar för framtiden på nya fält. Målet var, betecknande nog, att så snart som möjligt få staten att inte bara finansiera verksamheten, utan att helt överta den (vilket emellertid dröjde till in på 1980-talet).

I den här processen hade sällskapets styrelse blivit alltmera involverad i att kämpa om statsanslag och -andelar. Det är måhända symptomatiskt för utvecklingen att Mustelin ägnar förhållandevis lite utrymme åt litteratursällskapets ekonomi och ekonomiska förvaltning (20 s.). Det är därför bra att han skrivit en fristående avslutning utanpå detta, nog onödigt kortfattade kapitel. I sin kännpaka tillknäppta stil avrundar och sammanfattar han där på ett föredömligt sätt "Litteratursällskapets uppgifter" utgående från sin helhetsbild av dess andra halvsekel. Två goda författare – Torsten Steinby och Olof Mustelin – har på var sitt personliga sätt gett prov på den synes mellan *Forskning och vitterhet* som är Svenska Litteratursällskapets yttersta syfte.

*

Olof Mustelin diskuterar i korthet även den politiska tillhörigheten hos Svenska Litteratursällskapets styrelsemedlemmar. Det konstateras blott att "flertalet tillhört Svenska folkpartiet eller stått detta parti nära". Det är säkert helt riktigt och politiska frågor har uppenbarligen just därför också skenbart spelat en underordnad roll i sällskapets historia. Litteratursällskapets relation till Svenska folkpartiet

har emellertid på ett annat sätt varit mycket mera intim. Alltsedan Svenska Kulturfondens tillkomst år 1908 förvaltas den av juridiska och kulturpolitiska skäl av Svenska Litteratursällskapet, inte av dess ägare Svenska folkpartiet.

Svenska Kulturfonden kan dock även ses som en gökunge i Svenska Litteratursällskapets bo. Visserligen var kulturfondens medel redan 1908 något större än litteratursällskapets, men inte på det sätt förhållandet ter sig i dag, då kulturfondens tillgångar med nära 100 miljoner överstiger litteratursällskapets.

Steinby och Mustelin har i behandlingen av Svenska Litteratursällskapets historia visat att arrangemanget knappast alls föranlett några större svårigheter. Donationerna till respektive mottagare har i allmänhet varit entydiga och inte föranlett tolkningssvårigheter beträffande uträkningen av avkastningen. Främsta skälet till den goda samsynen har givetvis varit att de ledande personerna inom såväl Svenska Litteratursällskapet som Svenska folkpartiet vad beträffar grundlinjen i samhällsuppfattningen varit helt ense, t.o.m. i så hög grad att någon ledamot i litteratursällskapets styrelse närapå alltid också innehaft en ledande position i partiet.

Mustelin behandlar Svenska Kulturfonden under egen rubrik mycket kortfattat (3 s.). Att ämnet varit värt en något utförligare penetrering – enkannerligen då beträffande relationerna till Svenska Litteratursällskapet – visar emellertid författaren själv genom att i korthet omnämna en promemoria sällskapets ordförande Torsten Steinby tillställd styrelsen år 1979. Enligt den föreslog han att en förhöjning av förvaltningsprovisionen från kulturfondens intäkter (0.5%) borde diskuteras, "då Kulturfonden säkert under årtiondenas gång fått donationer och testamentariska legat även för att den identifierats med Litteratursällskapet". Utspelet ledde ingen vart, saken ansågs uppenbarligen slutbehandlad redan i samband med biläggandet av den "kris i samarbetet som inträffade i början av 1960-talet".

För att få veta vad den krisen gällde hänvisas till den historik kulturfonden själv gett Frank Jernström i uppdrag att utarbeta. Den kompletteras av en andra del om finansförvaltningen, skriven av fondens mångåriga delegationsordförande Levi Ulfvens.

För en historisk behandling av finlandssvensk kulturpolitik i vid mening var det lyckosamt med de närapå samtidigt inträffande jubileerna för de i ekonomiskt avseende sammanbundna Svenska Litteratursällskapet och Svenska Kulturfonden. Jernström har inte de vetenskapliga och lärdomshistoriska ambitionerna som Steinby och Mustelin. Hans bok är i hög grad en krönika, med koncentration på tiden efter 1958 (då fonden fyllde 50 år). Tyvärr har Jernström inte kunnat ta del av Steinbys insiktsfulla behandling av hur litteratursällskapet och kulturfonden i tiderna fördes samman och utvecklades sida vid

sida. För det moderna tidsavsnittet utfaller emellertid krönikeformen mycket väl, så att den vad gäller känslan för allt som rörde sig i tiden under de så omvälvande 1960- och 1970-talen kompletterar Mustelins mera djupgående analys av litteratursällskapets olika verksamhetsgrenar. Som en driven kulturjournalist lyckas Jernström med sin rappa stil skriva engagerat om händelser han själv levt mitt i. Det innebär även att författarens sympatier framträder tydligt vad gäller olika linjer inom särskilt Svenska folkpartiet, dock utan att drabba en toppjournalists hedersmärke, opartiskheten i redovisningen av materialet.

Ulfvens bok var avsedd att bli blott ett större kapitel i själva historiken. Glädjande nog blev det inte så: Ulfvens lyckas med konststycket att överföra sitt engagemang för att "förvalta och förkovra" till läsaren. Det är direkt spännande att följa med hur kampen förs för att rädda kapitalet undan inflation och värdeminskning och se resultaten av vedermödorna i siffror och diagram (hos Ulfvens) och i konkret understödspolitik (hos Jernström).

Redan i Steinbys och speciellt i Mustelins del av litteratursällskapets historia bereddes stor plats åt den omformning av penningförvaltningen, som ledde till att sällskapet år 1935 inrättade ett speciellt "finansråd" i syfte att effektivisera avkastningen av donationsmedlen i en tid av ekonomisk kris i landet. På det sättet bereddes även kulturfonden/partiet möjlighet att få insyn i själva förvaltningen. På denna punkt är Ulfvens kompletterande behandling klargörande, särskilt som synvinkeln blir en annan.

Det gäller i än högre grad uppkomsten av den "kris" kring år 1960 som omtalades ovan. Den syntes i offentligheten även som kritik i tidningarna över litteratursällskapets oförmåga att tillräckligt snabbt ge ut serien "Finlandssvensk vitterhet", för vilken kulturfonden på sin 50-årsdag gett medel i form av en gåva till sällskapet. Mustelin utreder noggrant de olika turerna i denna långdans. På det ekonomiska planet bottnade krisen i misslyckad affärsverksamhet, samtidigt som sällskapets/finansrådets "placeringsstrategi" enligt Ulfvens var minst sagt föråldrad. Tyvärr är Ulfvens onödigt försiktig i bedömningen av hur krisen avvecklades under 1960-talets första år. Det sammanhänger väl med att han själv i högsta grad är ansvarig för kulturfondens starka uppsving från slutet av 1960-talet, först som sekreterare, sedan som delegationsordförande.

Det är i stället Jernströms krönika som får ge svaret. Han hävdar rentav att i krisen ingick inte bara Svenska folkpartiets missnöje med litteratursällskapets/finansrådets penningförvaltning, utan även personliga schismer i anledning av det år 1962 utkämpade presidentvalet och linjedragningar i SFP före det. I varje fall bilades schismen me-

delst en i sammanhanget enastående maktkoncentration: litteratursällskapets ordförande Olav Ahlbäck utsågs 1962 även till ordförande i den nyinrättade delegationen för Svenska Kulturfonden. Som tidigare ordförande i SFP:s ungdomsorganisation och medlem av partiets centralstyrelse kunde han uppenbarligen räkna med stöd även därifrån.

Det var också Ahlbäcks personliga insats som förde in den unge Levi Ulfvens som sekreterare i kulturfondsdelegationen. När sedan den bittraste kritikern av Svenska litteratursällskapet inom Svenska folkpartiet, Nils Meinander, efterträdde Ahlbäck som delegationsordförande, förde han en påtagligt tillbakadragen politik. Redan då var det Ulfvens som stod för verkställigheten av de nya initiativen, så att han var självskriven som ordförande när Meinander drog sig tillbaka år 1972. Före det hade Meinander dock, efter ett sista kraftigt utfall mot litteratursällskapet, genomdrivit att kulturfonden fått plats i finansrådet (givetvis Ulfvens).

Därmed var slitningarna mellan de två organen till ända, bortsett från ordföranden Steinbys missnöjesyttring 1979. En någorlunda klar bild av denna problematik förutsätter dock läsning av trenne böcker. Då får man också den intressanta informationen att kulturfonden "gottgjort" litteratursällskapet, så att sällskapet begärt och fått anslag av kulturfonden för diverse projekt.

Ett sådant förhållande vittnar också om att Svenska Kulturfonden fått eller tagit sig uppgifter den tidigare inte innehaft. Under sitt första halvsekel profilerade den sig enbart genom beviljade stipendier och understöd. Tiden från 1965 framåt har i många avseenden varit en tid av enastående framgångar för kulturfonden.

Den aktiva kulturpolitikens tid i fonden inleddes med två s.k. kulturkonferenser åren 1965 och 1967 i Helsingfors och Vasa, varvid kulturfonden enligt Jernström "slog igenom som en aktiverande och impulsgivande faktor i den finlandssvenska kulturpolitiken". En mängd andra synliga aktiviteter initierades under de följande åren, där "idékonferenserna" varit de mest uppmärksammade. Festerna på olika orter i Svenskfinland i samband med utdelningen av anslag, stipendier och pris har likaså gjorts till begivenheter.

I sin krönika samlar sig Jernström inte till en helhetsanalys av detta uppsving. Hans behandling är emellertid så infalls- och faktarik att den utan vidare låter sig nyttjas som utgångspunkt för vetenskapliga specialundersökningar av t.ex. just kultur- och idékonferensernas betydelse i det som man redan nu anar som en nydaning av vad Axel Lille i tiderna benämnde "den svenska nationalitetens i Finland samlingsrörelse". I det sammanhanget kan en historiker inte undgå att varsebli en märklig metamorfos eller reinkarnation.

Svenska Kulturfonden var i fråga om sin tillkomst år 1908 ett sido-

spår av en ursprunglig tanke om ett svenskt "kulturförbund" i stället för ett politiskt parti. Den ledande roll kulturfonden spelat i finlandssvensk kulturpolitik efter 1965 har för första gången gett fonden den självständiga betydelse en del av dess tillskyndare i tiderna synes ha tänkt sig. Givetvis har fonden varit ägnad att stärka Svenska folkpartiets ställning i finlandssvensk opinion, så att partiet kunnat visa att det är den ledande kraften när det gäller svenska initiativ. Det sätt varpå kulturfonden letts av sina av partiet obundna delegationsordförande Nils Meinander (professor) och Levi Ulfvens (bankdirektör) har åtminstone hittills gjort fonden till ett självständigt "kulturförbund", som inte tagit direktiv av sin ägare Svenska folkpartiet, utan fångat upp en mycket bredare finlandssvensk aktivitet än vad partiet någonsin förmått. Tvärtom har partiet tvingats följa de signaler som getts på kultur- och idékonferenser på ett sätt som knappast annars skett. Det gäller särskilt bejakandet av den österbottniska regionalismen, med placeringen av lärarhögskolan i Vasa som främsta exempel.

Den utvecklingen har även gynnat Svenska Litteratursällskapets väg till en mångsidig vetenskaplig organisation, en "miniakademi" i Svenskfinland, i stöd av statliga medel. Möjligen är det just den år 1908 av nödvändighetsskäl påtvingade symbiosen som gjort att litteratursällskapet och kulturfonden på var sitt håll i dag bevarat och förkovrat sin ställning och kan förvaltas och fungera som ett självständigt "kulturförbund".

Det är tvenne jubileumsskrifter som här skärskådats och dryftats. I anmälan av den första delen av Svenska Litteratursällskapets historia kritiserades bokens yttre utformning. Den kritiken gäller nog också de två senare banden, som emellertid i sin tur är helt överlägsna kulturfondens bjärt vita band.

Viktigare är emellertid att böckerna innehållsmässigt gett så rik utdelning. Det är lätt att se dem som utgångspunkt för olika specialstudier kring finlandssvensk kulturpolitik, så klart tecknade är här centrala frågeställningar. Att en ursprunglig tanke om att "förvalta och förkovra för kultur och framtid" leder till fortsatt "forskning och vitterhet" är väl det bästa betyg en jubileumsbok kan få!

Henry Rask